

A FALUSI KISSZÖVETKEZETEK

A napisajtó által oly gyakran hangoztatott „egykez” nyomán szövetkezeten igen sokan csak központi nagyüzemeket értenek, amelyek egyes ágakban a külkereskedelmet részben vagy egészben lebonyolítják. Pedig e nagyüzemek sok kis gazdasági vállalkozás egybekapcsolását jelentik: a falusi kisszövetkezeteket. A város lakó ember, ha elmegy egy szövetkezeti üzlet mellett, nem is gondolja, hogy az az intézmény, amely mellett közömbösen elhalad, mily nagyjelentőségű falun.

A nagy szövetkezeti központok közgazdasági és szociális jelentőségét a szak- és napisajtó eleget tárgyalja, az államhatalom is tisztában van ezeknek az üzemeknek gazdasági hasznosságával s a kormány gazdasági törekvéseinél gyakran veszi igénybe ezeknek szervezeteit (pl. a visszatért Felvidék és Kárpátalja élelmiszerellátása, intervenciók vásárlások, stb.). Azonban e nagy szövetkezeti központok alapköveivel – a falusi szövetkezetekkel – keveset foglalkozik az irodalom. Már pedig az a centrális helyzet, amelyet egy-egy szövetkezet a falu gazdasági életében elfoglal, megérdemli annak fel-tárását.

A magyar falu legelterjedtebb szövetkezetei: a fogyasztási szövetkezet, a hitelszövetkezet és a tejszövetkezet. Mindhárom szövetkezeti fajtának megvan a maga központja. E szövetkezetek gazdasági és szociális vonatkozásait nem lehet egy kis értekezés szűkreszabott kereteibe sűríteni, azonban néhány tény bemutatása is alkalmasnak látszik annak bizonyítására, hogy milyen éles közgazdasági és szociális meglátása volt annak a néhány szövetkezeti apostolnak, akik a falu szövetkezeti mozgalmát útnak indították.

A szövetkezés alapelve a termelő és fogyasztó körök egymáshoz közelebbhozása, általánosabban az indokolatlan közvetítők kizárása a forgalomból, akik gyakran parazitaként foglalnak helyet a forgalom útjának két végpontja között. Aki ismeri a falu régi helyzetét, az tudja, mennyire volt kiszolgáltatva az áru- és hiteluzsorának a termelő. Hazánkban a szövetkezeti mozgalom ennek leküzdésére indult meg. Falun a szatócs és korcsmáros korlátlanul használhatta ki a megszorult egyedeket, az áruk árát önkényesen szabta meg, a termelvényeket poton pénzre vette át s amellet busás kamatért hitelezett. Ha az alakult falusi szövetkezetek más eredményt nem értek volna el, mint csak hogy versenyt támasztottak, már akkor is indokolt a létük. Azonban ennél sokkal többet tettek a falu érdekében. Lássuk szövetkezeti fajonként, mik a közvetlen eredményei a szövetkezésnek?

A *hitelszövetkezet* megszabadította a falut a kamatrabszolgaságból, amikor 6-7%-os bruttó költséggel adott ki kölcsönöket. Legnagyobb jelentősége talán nem is abban van, hogy a hitel költségeit leszállította s az uzsorakamatot a törvényes mértékre szorította le, hanem abban, hogy a falunak egyáltalán hitelt hozott. Ugyanis a bankok kis fogyasztói kölcsönökkel nem foglalkoztak, így a kis igénylők a falusi szatócsok hitelére szorultak, akik mértéket nem ismertek az ellenszolgáltatás terén. A hitelszövetkezetek azzal, hogy ezeket a kis hiteligényeket kielégítik, lehetővé teszik, hogy a falu elinduljon a belterjesebb gazdálkodás felé, állattartás, vagy műtrágyázás segítségével.

A *tej szövetkezetek* és általában a termelőszövetkezetek komoly formában mozdítják elő a minőségi termelést. De túl ezen a nemzetgazdasági princípiumon, a szociális helyzetet javítják, a falu vagyoni megerősödését mozdítják elő azzal, hogy eddig kellőképp nem értékelt termékeiket feldolgozzák és megfelelő áron értékesítik.

A *fogyasztási szövetkezetek* a drágaság ellen védenek és lehetővé teszik tagjaiknak, hogy keresetük kisebb százalékát fordítsák elsődrendű szükségletük kielégítésére.

Szociálpolitikai szempontból majdnem felmérhetetlen e falusi szövetkezetek jelentősége, mert gazdasági szervezés révén a szociálpolitika központi problémáját a jövedelemeloszlást kívánják helyes irányba terelni. Ugyanis a jövedelemeloszlás határozza meg annak mértékét, hogy az egyes gazdasági alanyok munkájuk arányához képest a nemzeti jövedelemnek mily hányadában részesednek. Ha a szövetkezetek az indokolatlan közvetítőket kiküszöbölik, akkor a termelő és a fogyasztó egyaránt megtakarításokat ér el. A termelő a szövetkezet révén termelvényeiért tisztességes árat kap, míg a fogyasztó szövetkezetei útján az igazságos árhoz jut el.

Mindenütt, ahol szövetkezetek vannak, kedvezőbb a gazdálkodó ember helyzete, mint amely községben nincs szövetkezet. Ezt különösen az új szövetkezeti alakítások igazolják. Tapasztalati alapon megállapíthatjuk, hogy pl. egy községben létesített fogyasztási szövetkezet nyomán az árszínvonal 10-15%-kal mérséklődik s ezáltal a közösség gazdasági helyzetét a szükségletek teljesebb kielégítése révén jelentősen javítja.

Szabályként állíthatjuk fel, hogy azokban a községekben, amelyekben a szövetkezeti szervezkedés nagyobb-mérvű, ott fokozottabb a jólét. Szép példáját látjuk a szövetkezetek jólétemelő hatásának az egyik dunántúli kisközségben. Kezdetben csak a Hangya szövetkezet működött a községben. Ez a kiskereskedelmet tisztultabb erkölcsi felfogásával megrendszabályozta. A szövetkezet tagjai azonban látták, hogy nem elég magukat mint fogyasztókat erősíteni, ezért megalakították a tejszövetkezetet, melynek megindulásához a fogyasztási szövetkezet adott tőkét. Ma ez a tejszövetkezet 65-70.000 pengőt hoz évente a községbe azzal, hogy a tagok által behozott tejet feldolgozza, a közeli városokba, vagy a budapesti központba szállítja. Ez az összeg 200 téhen-tartó gazda között oszlik meg, s hogy mily nagyjelentőségű a község életében, azt mindenki tudja, aki a falu pénzszegénységét ismeri. A gazdák azonban nem álltak meg ennél, mert kölcsönös állatkárbiztosító szövetkezetet létesítettek s kényszerből levágtatott állataikat a szövetkezeti méhszárzékban megfelelően értékesíthetik. Cséplőgépszövetkezetet is alakítottak. Ahol a szövetkezeti önszegély elve ily nagymértékű, ott nem maradhatott el a további előrehaladás sem. A fogyasztási szövetkezet a kedvező üzleti eredményekből darálóüzemet rendezett be a tagok állathízlálásának elősegítésére, villanyerővel dolgozó szelektor-üzemet állított fel, ami szintén a tagok gazdasági érdekét mozdította elő. Szemes termékeiket a szövetkezeti alakítású Futurán keresztül hozzák forgalomba, borukat a Hangya pincészete útján értékesítik. Amellet, hogy a fogyasztási szövetkezet 3-5% vásárlási visszatérítést ad tagjainak, s a befektetett üzletrészek után 5% osztalékot fizet, maradt még ereje a szövetkezeti önszegély hatalmát hirdető szövetkezeti kultúrház létesítésére, amely párját ritkítja.

Nagy jelentőségük van a falu szempontjából a szövetkezeti központoknak is, mert ezek veszik fel legnagyobb-részben a falu terményfeleslegeit. Termelő szövetkezeteknél ez nyilvánvaló. A falusi fogyasztási szövetkezetek is központjukon keresztül értékesítik tagjaik olyan termelvényeit, amelyeket csak a központokban megszerzett szükséglet kíván meg. Minthogy e központok üzemekben dolgozzák fel ezeket a termékeket, vagy más vidék szövetkezetei útján viszik a fogyasztóhoz, ezzel közvetítőket küszöbölnék ki az áru útjából és magasabb vételárat tudnak fizetni. Például olyan apróság is, mint a borókamag, a szövetkezet révén nagyobb darab

kenyeret ad néhány falusi gyűjtő családnak. Amíg a nagykereskedő 9 fillért adott kg-jáért vasúthoz szállítva, addig a helyi szövetkezet központja részére háromszoros áron vette át helyben a gyűjtött bogyót. Általában az értékesítés terén nagy a központok jelentősége, mert azok bonyolítják le a szövetkezeti exportot. A terméket vagy állatokat a falusi szövetkezetek tagjaitól veszik át s minthogy jelentősen nagyobb árakat érnek el külföldön, mint az esetleg nyomott belföldi piacon, nagy szolgálatot tesznek a kis gazdaságok jövedelmezőségének előmozdítása terén.

A falusi kis szövetkezetek azonban nem állnak meg a gazdasági célkitűzéseknél s a falu jólétét erkölcsi és szellemi síkon is szolgálják. Feleslegeik nagyobb részét kulturális célokra fordítják. Az országban sok szövetkezeti kultúrházat találunk. Adományaikkal támogatják a helyi olvasóköroket, az egyházat, leventeegyesületeket, sőt van olyan falusi szövetkezet is, amelyik a községi hősi emlékművet saját erejéből állította fel. Az egyik fahisi szövetkezet a most épülő iskola berendezési költségeit vállalta magára, amivel utat mutat a falu kultúrájának elősegítése terén.

A gazdasági és kulturális feladatokon túl ezek a felusi kis szövetkezetek és vezetőik a magyar államiság szilárd támaszai is. Alkalmunk volt ezt látni felvidéki és kárpátaljai vonatkozásban is, ahol a magyarság mentevárai voltak a szövetkezetek, mert a gazdasági szervezésen túl erkölcsileg is egybefogták a magyarságot s ezzel elősegítették területi gyarapodásunkat.

Falusi szövetkezeteink ezeken kívül még egy speciális magyar probléma megoldását is elősegítik – a falu és a város egymáshoz közeledését. Nemcsak a falusi termelvények és a város termékeinek közvetlen cseréje révén, hanem a központi ellenőrzés révén is. Ugyanis a falusi szövetkezetek zárószámadásait, mérlegét és jövedelmezőségét központi kiküldöttek állítják össze, akik a szövetkezet igazgatósági gyűlésén és a közgyűlésen ismertetik a szövetkezet munkásságát. Általában laikusokból – papok, jegyzők, tanítók, gazdák és iparosokból – álló vezetőség előtt ismertetik a kereskedelmi, hitel- és általában a közgazdasági helyzetet, bevezetik őket a könyvelési ismeretekbe, akik ezáltal bizonyos áttekintést nyernek az eddig rajtuk kívülálló ismeretlen világról. Szerencsésen fogta meg a kérdést a fogyasztási szövetkezeti központ, a Hangya, amely úgynevezett kiskörzeteket létesített. Egy ilyen körzet 10-12 szövetkezetből áll, amelynek vezetője a központtól kiküldött körzetvezető. A körzetvezető résztvesz a falu életében, állandó érintkezést tart fenn a szövetkezeti vezetőkkel s a szövetkezeteken keresztül igyekszik a reábízott községek gazdasági kérdéseit megoldani. Megszervezi az értékesítést, a többtermelést propagálja, előadásokkal igyekszik az észszerűséget a termelésben érvényesíteni a gazdálkodást állítani segít, rámutat a műtrágya használatának jelentőségére s e munkáján keresztül a magyar közgazdaságot is szolgálja. A hivatását érző körzetvezető a falu barátja, akinek jótanácsait az értékesítés vagy beszerzés terén szívesen kéri ki. Azokban a községekben, ahol szervező munkájával a köz javát szolgálta, a „nadrágos ember” iránt való bizalmatlanság alábbhagy. Ezek a módszerek hozzá közelebb egymáshoz a falut és a várost s fogják letompítani az ellentéteket. A szövetkezetek jelentősége tehát szinte felmérhetetlen a falu szempontjából s az igazi falukutatók sohasem téveszthetik szem elől a falu gazdasági és szociális felemelkedésének ezideig legjobban bevált eszközét, a kölcsönösségen alapuló és az önségely elvére támaszkodó szövetkezetet.

Koppány Rezső